

Pišem, da ne pozabim

Avtorica besedil: Nina Vošnjak, Mestni muzej Ljubljana.

Oblikovanje: Ivan Mitrevski.

Pasna spona iz železne dobe.
Foto: Mestni muzej Ljubljana.

Pisava je eden največjih dosežkov v zgodovini človeštva. Od izuma pisave pa do nastanka knjige je dolga pot. Preden je človek izumil pisavo, je poleg govora za komuniciranje uporabljal različne simbole, na primer dimne in svetlobne signale. Simbolna sporočila skrivajo jamske slikarije, s katerimi je kamennodobni človek zapisoval in upodabljal magijo svojega sveta. Jamske slikarije so bile odkrite večinoma v Franciji in Španiji, pred nekaj leti pa so jih odkrili tudi v Sloveniji, in sicer na Primorskem, pri Sežani, v jami Bestažovca. Simboli so tudi ideogrami in piktogrami, sporočila v obliki poenostavljenih slik. Uporabljali so jih že v prazgodovini in so v rabi še danes. Najdeš jih na primer na prometnih znakih, v matematičnih enačbah in na mobilnem telefonu v obliki čustvenčkov. Pomen teh znakov je dovolj jasen, da nam ni potrebno poznati jezika, da bi razumeli, kaj želi nekdo sporočiti, hkrati pa ni potrebno, da znamo brati, da bi jih razumeli.

Prve pisave so se razvile iz praktičnih razlogov, in sicer za trgovanje, zapisovanje dolgov in pobiranje dajatev. Sčasoma si ni bilo več možno na pamet zapomniti količine pridelka, vrste prodanega blaga in podobno. V najstarejših dokumentih najdemo zapise števil, matematične znake, simbole za različne vrste blaga in osebe, na katere se zapisi nanašajo. Pisava je bila torej sprva spominska opora, sčasoma pa je postala tudi način za ohranjanje živega govorjenega jezika, za zapisovanje pesmi, mitov, zgodb in za namen šolanja.

Pisave so se razvile na različnih koncih sveta, na Kitajskem, v Srednji Ameriki, v starem Egiptu in Mezopotamiji, neodvisno ena od druge. Prav z območja Mezopotamije izvira najstarejša pisava na svetu, sumerski klinopisni zapisi, ki je nastala pred

več kot 5500 leti. Sestavljena je bila iz različnih kombinacij znakov, podobnih klinom. Na vlažne glinene tablice so besedilo vtiskovali s trstenimi paličicami in tablice pustili, da so se posušile na soncu, s tem pa je zapis postal trajen. Tablice so nato spravili ali pa jih poslali naslovniku.

Nekoliko mlajši so hieroglifi, zapletena pisava starih Egipčanov, ki je bila sestavljena iz več kot 700 znakov. Nekateri so enakovredni našim črkam, drugi zlogom, tretji pa pomenijo celo besedo. Pisanje obeh so sprva obvladali samo pisarji.

Nastanek abecedne pisave je poenostavil pisanje in branje ter zelo zmanjšal število uporabljenih znakov. Abecede se je zlahka naučil tako rekoč vsakdo. S čedalje širšim krogom bralcev je bil tako izpolnjen prvi pogoj za nastanek današnje knjige. Črke abecede skušajo posnemati glasove, vendar že iz lastnih izkušenj veš, da lahko določene črke različno zvenijo. V angleščini je na primer razlika med pisano in govorjeno besedo tako velika, da moraš na pamet poznati izgovorjavo vsake besede posebej! Najbližje temu, da se črke berejo tako, kot so napisane, so pisave srbsčine, hrvaščine in finščine.

Ljudje po svetu uporabljajo zelo raznolike pisave in načine pisanja. Večina Evrope uporablja latinico, ki se je razvila iz pisave starih Rimljanov, Grki uporabljajo grško abecedo, nekateri slovanski narodi pa pišejo v cirilici. Večinoma pisanje poteka od leve proti desni, arabska in hebrejska pisava se pišeta v obratni smeri, kitajska in japonska tradicionalna pisava pa v vrsticah, od zgoraj navzdol. Abecedne pisave ne uporabljajo vsi narodi. Japonci imajo na primer zlogovno pisavo, Kitajci pa slikovno, ki obsega kar 60.000 znakov!

Nekatere pisave se uporabljajo v posebnih okoliščinah, takšna

je na primer Morsejeva abeceda, ki je sestavljena iz kombinacij pik in črt, ali pa Winklerjeva pisava, sestavljena iz različnih kombinacij položaja rok in barvnih zastav. Gotovo poznaš tudi brajico, ki jo uporabljajo slepi in slabovidni, kjer so znaki sestavljeni iz izbočenih pikic.

Ljudje, ki so znali pisati, so bili v vseh starih civilizacijah zelo cenjeni. Legende pravijo, da naj bi pisavo izumili bogovi, zato so ljudje verjeli, da ima pisava magično moč. Egipčanski svečeniki in vladarji so se zato zelo trudili, da bi znanje pisanja in branja obdržali zase, kar jim je dolga tisočletja tudi uspevalo.

Najstarejši zapis brez pisave z območja Ljubljane najdemo na pasni sponi, ki je pripadala železnodobnemu bojevniku. Piktogrami prikazujejo lov na jelena, takšen način upodabljanja pa imenujemo situlska umetnost. Tako okrašeni predmeti so bili zelo dragoceni in so si jih lahko privoščili le najpomembnejši člani skupnosti.

VIRI:

- Ferle, M. (et. al.) (2018). **Zgodovina Ljubljane: od kolišč do zelene prestolnice**. Ljubljana: Mestni muzej, Muzej in galerije mesta Ljubljane.
- Ilich, I. (2004). **Pota knjige**. Ljubljana: DZS.
- Kaestle, C. F. (1985). **The History of Literacy and the History of Readers**. Sage journals, Vol. 12, issue 1, p. 11–53.
Dostopno na: <https://bit.ly/35Bu0Jr>
- Klemenčič, S. (2011). **Pregled indoevropskih jezikov**. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Petru, S. (2008). **Paleolitska umetnost: Magija podobe ali podoba magije**. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Turk, P. (2005). **Podobe Življenja in mita: katalog arheološke razstave**. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije.